

Δημήτρης Γ. Μαρκαντωνάτος

Φιλολόγος (MA, University College, London)

Τα «Κερκυραϊκά» και η ναυμαχία της Κέρκυρας (427 π..Χ.)

Η «κλιμάκωση» του πελοποννησιακού πολέμου στο βόρειο Ιόνιο

Σύγχρονοι ιστορικοί και μελετητές έχουν παρατηρήσει ότι συχνά η αφορμή για την έναρξη μεγάλων πολέμων εντοπίζεται σε απομακρυσμένα μέρη. Ο δεύτερος καρχηδονιακός πόλεμος, για παράδειγμα, ξέσπασε ύστερα από διαμάχη για μια ασήμαντη ισπανική πόλη, το Σαγούντο, ενώ, στα νεώτερα χρόνια, η σπίθα του πρώτου παγκοσμίου πολέμου άναψε στη βοσνιακή πόλη Σεράγεβο. Στην αρχαιότητα, κάποιες από τις αφορμές που οδήγησαν στην κλιμάκωση του πελοποννησιακού πολέμου μπορούν να αναζητηθούν αρκετά μακριά από την Αθήνα και τη Σπάρτη, στην Επίδαμνο και την Κέρκυρα.

Η μακρά ψυχροπολεμική περίοδος ανάμεσα στους συνασπισμούς της Αθήνας και της Σπάρτης έληξε με το ξέσπασμα του πελοποννησιακού πολέμου το 431 π.Χ., όταν οι Λακεδαιμόνιοι πραγματοποίησαν τις πρώτες επιδρομές στην Αττική, ανοίγοντας την «αυλαία» του πελοποννησιακού πολέμου, του πιο αιματηρού εμφύλιου που γνώρισε ο ελληνικός κόσμος κατά την αρχαιότητα. Η σύγκρουση πολύ γρήγορα επεκτάθηκε σε όλα σχεδόν τα μήκη και πλάτη του ελλαδικού χώρου, καθώς οι αντιμαχόμενες πλευρές αγωνίζονταν να εδραιώσουν ή να προστατεύσουν τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα, όπου έκριναν ότι αυτά τελούσαν υπό απειλή. Έτσι το 428 π.Χ. οι Αθηναίοι φρόντισαν να καταστείλουν με ωμότητα την αποστασία της Μυτιλήνης, ενώ την ίδια χρονιά οι Σπαρτιάτες εκτέλεσαν όλους τους αιχμαλώτους Πλαταιείς, οι οποίοι, πιστοί στους ιστορικούς δεσμούς της πατρίδας τους με την Αθήνα, είχαν αντισταθεί πεισματικά επί μακρόν και είχαν εν τέλει υποχρεωθεί να παραδοθούν στους πολιορκητές της πόλης τους.

Στη δυτική Ελλάδα τα αθηναϊκά συμφέροντα τέμνονταν με εκείνα της Κορίνθου, η οποία, ως κατεξοχήν εμπορική και ναυτική δύναμη, ενδιαφερόταν για την εξασφάλιση των θαλάσσιων δρόμων προς την Κάτω Ιταλία και τη Σικελία. Επρόκειτο για έναν γεωγραφικό χώρο τον οποίο η Αθήνα θεωρούσε εξίσου ζωτικό για τις δικές της αντίστοιχες δραστηριότητες. Στο βόρειο Ιόνιο δέσποζε το νησί των Φαιάκων, η Κέρκυρα, σημαντικός σταθμός στο δρόμο για τη Δύση, αλλά και αξιόλογη ναυτική δύναμη η ίδια. Αν και παλιά αποικία των Κορινθίων, η Κέρκυρα είχε από νωρίς διαγράψει μια αυτόνομη πολιτική και οικονομική πορεία και κάποια στιγμή – περί το 435 π.Χ. – βρέθηκε σε τροχιά σύγκρουσης με την μητρόπολη. Αιτία ήταν η διαμάχη που ανέκυψε για τον έλεγχο της Επίδαμνου – αλλιώς Δυρράχιο – μιας πόλης στις ανατολικές ακτές της Αδριατικής, την

οποία οι ίδιοι οι Κερκυραίοι είχαν ιδρύσει ήδη από τα τέλη του 7^{ου} π.Χ. αιώνα. Στη διαμάχη αυτή δεν άργησε να εμπλακεί και η Αθήνα, η οποία συνήψε με την Κέρκυρα μια «επιμαχία», δηλαδή αμυντική συμφωνία που επέβαλλε στους Αθηναίους να προστρέξουν σε βοήθεια της Κέρκυρας στην περίπτωση που η τελευταία δεχόταν επίθεση από την Κόρινθο. Στο φορτισμένο αυτό πολιτικό σκηνικό, η διατήρηση των ισορροπιών στην κοινωνία της Κέρκυρας ήταν εξαιρετικά δύσκολη, καθώς τόσο η δημοκρατική όσο και η ολιγαρχική παράταξη, οι οποίες πρόσκεινταν αντίστοιχα στην αθηναϊκή και πελοποννησιακή συμμαχία, εμφανίζονταν αμφότερες ιδιαίτερα ισχυρές.

Ο τρόπος με τον οποίο οι δύο παρατάξεις ενεπλάκησαν σε σύγκρουση οδηγώντας το νησί σε μια εμφύλια σύρραξη πρωτοφανούς αγριότητας παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αρχή των γεγονότων εντοπίζεται στην Επίδαμνο, όπου οι Κορίνθιοι είχαν στείλει στρατεύματα, επειδή είχαν αντιληφθεί ότι η Κέρκυρα σκόπευε να επιδιώξει την αύξηση της επιρροής της στην πόλη αυτή. Στην κορινθιακή στρατιωτική παρουσία στην Επίδαμνο η Κέρκυρα απάντησε με την αποστολή ισχυρού πολεμικού στολίσκου διά του οποίου απαιτούσε την απόσυρση της κορινθιακής παρουσίας στην πόλη. Οι Κερκυραίοι διατύπωσαν το αίτημά τους με τρόπο τελεσιγραφικό, αντλώντας ίσως αυτοπεποίθηση από το γεγονός ότι διέθεταν πολυάριθμα πλοία και, πιθανώς, υποτιμώντας τη βούληση των Κορινθίων να επιβάλουν την επίτευξη των πολιτικών τους επιδιώξεων στην περιοχή με κάθε κόστος. Μάλιστα το 435 π.Χ. σε μια σύγκρουση ανάμεσα σε πλοία των δυο πλευρών στα ανοικτά της Λευκίμμης, ακρωτηρίου στη νότια πλευρά της Κέρκυρας, οι Κερκυραίοι κατόρθωσαν να καταναυμαχήσουν τα κορινθιακά πλοία ενισχύοντας περαιτέρω την αυτοπεποίθησή τους. Η άκαμπτη στάση των Κερκυραίων και οι στρατιωτικές αυτές εξελίξεις δεν έμειναν χωρίς απάντηση. Οι Κορίνθιοι κινητοποίησαν ισχυρή στρατιωτική δύναμη αποτελούμενη από δικά τους πλοία αλλά και πολλά άλλα προερχόμενα από συμμαχικές προς την Κόρινθο πόλεις, όπως τα Μέγαρα, η Κεφαλονιά, η Επίδαυρος κ.α. Στην είδηση της συγκρότησης ισχυρού στόλου από την πλευρά των Κορινθίων, οι Κερκυραίοι, στις αρχές του 433 π.Χ., απάντησαν με μια διπλωματική αποστολή στην Αθήνα διά της οποίας ζητούσαν βοήθεια από τους Αθηναίους στη διαφαινόμενη διένεξή τους με την Κόρινθο. Τη δεδομένη στιγμή συνέβη να βρίσκεται στην Αθήνα και ένας διπλωματικός εκπρόσωπος της Κορίνθου, ο οποίος έσπευσε να προτρέψει τους Αθηναίους να μην παρέμβουν υπέρ της Κέρκυρας, θυμίζοντας ότι επτά χρόνια νωρίτερα η Κόρινθος είχε σεβαστεί τη βούληση τα Αθήνας να επέμβει στρατιωτικά στη Σάμο και είχε παραμείνει ουδέτερη σε εκείνη τη διαμάχη μεταξύ Αθήνας και Σάμου. Η αλήθεια είναι πως η ιστορική αναλογία που επικαλέστηκε ο Κορίνθιος πρέσβης ήταν εν μέρει μόνο ακριβής, καθώς η Σάμος είχε ούτως ή άλλως αναγνωριστεί από παλιά ως υποτελής στην Αθήνα, ενώ η Κέρκυρα ήταν μια ουδέτερη πόλη με την οποία η Αθήνα είχε κάθε δικαίωμα να συμμαχήσει. Η θέση των Αθηναίων ήταν λεπτή και η απόφαση δύσκολη, καθώς από τη μια δεν ήθελαν να συγκρουστούν με τους Κορινθίους και, κατ' επέκταση, με ολόκληρη την πελοποννησιακή συμμαχία, από την όμως άλλη τυχόν απόρριψη του κερκυραϊκού

αιτήματος θα σήμαινε ότι θα επέτρεπαν στην Κόρινθο να αμφισβητήσει τη δική τους ναυτική και εμπορική θέση στη δυτική Ελλάδα. Τελικά επελέγη μια «σολομώντεια» και, από διπλωματική άποψη, πρωτότυπη λύση. Η Αθήνα, όπως ελέγχθη νωρίτερα, προσέφερε στην Κέρκυρα μια αμιγώς αμυντική συμφωνία. Επρόκειτο για την πρώτη διπλωματική πράξη ανάμεσα σε ελληνικές πόλεις που είχε αυστηρά αμυντικό χαρακτήρα και εικάζεται ότι η ιδέα για τη λύση αυτή ανήκε στον Περικλή. Στην πράξη σήμαινε ότι οι Αθηναίοι δεσμεύονταν να βοηθήσουν την Κέρκυρα μόνο στην περίπτωση που γινόταν απόπειρα απόβασης στο έδαφός της και σε καμία άλλη. Προς υλοποίηση μάλιστα της συμφωνίας εστάλησαν 10 αθηναϊκές τριήρεις στο νησί των Φαιάκων με τη ρητή εντολή να μην εμπλακούν σε καμία στρατιωτική επιχείρηση, παρά μόνο στην περίπτωση που υπάρξει απειλή για την εδαφική ακεραιότητα του νησιού. Με αυτό τον τρόπο η Αθήνα έδειχνε εμπράκτως ότι είχε διάθεση να στηρίξει τους Κερκυραίους, περνούσε όμως και το μήνυμα στην Κόρινθο και τα λοιπά μέλη της πελοποννησιακής συμμαχίας ότι δεν είχε καμία πρόθεση να ανατρέψει την παγιωμένη γεωπολιτική κατάσταση στην περιοχή, ούτε να ανατρέψει τις ισορροπίες ανάμεσα στους δύο ηγετικούς πόλους του ελληνικού κόσμου. Δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό οι Κορίνθιοι αντιλήφθηκαν αυτόν τον αθηναϊκό διπλωματικό ελιγμό, όμως, σε κάθε περίπτωση, ενήργησαν αποφασιστικά στέλνοντας στην Κέρκυρα μια ισχυρότατη δύναμη 150 συνολικά πλοίων, κορινθιακών και συμμαχικών. Οι Κερκυραίοι κατάφεραν να κινητοποιήσουν 110 πλοία, ανάμεσά τους και τα 10 αθηναϊκά που είχαν νωρίτερα αποσταλεί στα πλαίσια της αμυντικής συμμαχίας. Ακολούθησε η ναυμαχία στις νησίδες Σύβοτα, μεταξύ Κέρκυρας και Θεσπρωτίας, που ήταν η μεγαλύτερη σε αριθμό πλοίων ναυτική σύγκρουση της κλασικής αρχαιότητας ανάμεσα σε ελληνικές δυνάμεις. Το αποτέλεσμα ήταν μάλλον αμφίρροπο, καθώς και οι δύο πλευρές υπέστησαν μεγάλες απώλειες, και μάλιστα και οι δυο αντιμαχόμενοι έμειναν με την εντύπωση ότι ήταν εκείνοι οι νικητές. Η ναυμαχία αυτή μάλλον περιέπλεξε παρά ξεκαθάρισε το πολιτικό τοπίο στην περιοχή, όπως θα φανεί αμέσως μετά.

Η εμφύλια σύγκρουση στην Κέρκυρα

Οι Κορίνθιοι είχαν συλλάβει περισσότερους από 1000 αιχμαλώτους, εκ των οποίων οι 250 επιφανέστεροι πολίτες κρατήθηκαν στην Κόρινθο επί πενταετία. Στο διάστημα αυτό τους προσφέρθηκαν πολλές περιποιήσεις και ασκήθηκε σε αυτούς επίδραση, ώστε σε δεδομένη κατάλληλη στιγμή να σταλούν στην Κέρκυρα και να ενεργήσουν πολιτικά υπέρ της προσέγγισης του νησιού με την Κόρινθο. Όταν ήλθε αυτή η ώρα, το 427 π.Χ. οι άνθρωποι αυτοί εστάλησαν στην Κέρκυρα με την επίφαση ότι είχαν αφεθεί ελεύθεροι κατόπιν της καταβολής μεγάλης χρηματικής εγγύησης, στην πραγματικότητα όμως βρίσκονταν σε διατεταγμένη αποστολή για λογαριασμό της Κόρινθου. Στο μεταξύ ο πελοποννησιακός πόλεμος βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη και όχι μόνο η Κόρινθος αλλά και η Αθήνα επιθυμούσε διακαώς να εντάξει την ουδέτερη Κέρκυρα στο δικό της συνασπισμό. Για τον

σκοπό αυτό τόσο η Αθήνα όσο και η Κόρινθος έστειλαν στο νησί από μία τριήρη με πρέσβεις, ώστε να εργαστούν διπλωματικά για τον προαναφερθέντα σκοπό. Η αθηναϊκή αποστολή ήλθε σε επαφή με τον επικεφαλής του δημοκρατικού κόμματος στο νησί, κάποιον Πειθία, βουλευτή, ο οποίος είχε και την ιδιότητα του άτυπου πρεσβευτή της Αθήνας στην Κέρκυρα (εθελόπρόξενος). Η ηγεσία της αντίπαλης παράταξης, των ολιγαρχικών, προσπάθησε να εξουδετερώσει πολιτικά τον δραστήριο Πειθία, προσφεύγοντας στα δικαστήρια και εγκαλώντας τον τελευταίο ότι ενεργούσε παρασκηνιακά υπέρ της προσχώρησης της νήσου στην αθηναϊκή συμμαχία. Οι κατηγορίες όμως δεν κατέστη δυνατόν να αποδειχτούν και ο Πειθίας αθωώθηκε. Ήταν τώρα η δική του σειρά να στραφεί κατά των πολιτικών του αντιπάλων, και μάλιστα με τρόπο εξόχως αποτελεσματικό. Μια κατηγορία για ιεροσυλία και ασέβεια – ακόμα και αβάσιμη – ήταν πολύ δύσκολο να αντιμετωπιστεί στις υπερευαίσθητες και ελάχιστα ανεκτικές σε ζητήματα θρησκευτικών παρεκκλίσεων κοινωνίες της κλασικής αρχαιότητας. Ο Πειθίας κατακεραύνωσε τους επικεφαλής των ολιγαρχικών, προσάπτοντάς τους την κατηγορία ότι είχαν προξενήσει ζημιές σε κάποια υποστυλώματα που βρίσκονταν στους χώρους των ναών του Δία και του τοπικού ήρωα Αλκίνοου. Στους κατηγορούμενους επιβλήθηκε βαρύτατο πρόστιμο, τέτοιο που ήταν αδύνατο ακόμα και για εκείνους τους ευπορώτατους αρχηγούς των ολιγαρχικών να το καταβάλουν τοις μετρητοίς. Ο Πειθίας μάλιστα φρόντισε να μην τελεσφορήσει καμιά προσπάθειά τους για εξόφληση με κάποιο διακανονισμό. Ο κόμπος είχε φτάσει στο χτένι. Ως τώρα η πολιτική αυτή διένεξη διεξαγόταν με όρους ύπουλων χτυπημάτων εκατέρωθεν, όμως, τυπικά τουλάχιστον, εντός των ορίων κάποιας στοιχειώδους νομιμότητας. Ο Πειθίας όμως δεν άφηνε πια κανένα περιθώριο αντίδρασης στους αντιπάλους του και, επιπλέον, ως βουλευτής, είχε τώρα τη δυνατότητα να ασκήσει όλη του την επιρροή, ώστε το νησί της Κέρκυρας πράγματι να προσδεθεί στο αθηναϊκό άρμα. Έτσι οι ολιγαρχικοί, ευρισκόμενοι σε αδιέξοδο, αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τα προσχήματα και να αντιδράσουν δυναμικά. Οργάνωσαν συνωμοσία, εισέβαλαν αιφνιδιαστικά στη βουλή και εξόντωσαν περίπου 60 αντιπάλους τους, ανάμεσά τους τον Πειθία και αρκετούς βουλευτές της δημοκρατικής παράταξης. Οι μάσκες είχαν πέσει και ο κύκλος αίματος, ο οποίος θα οδηγούσε σε μια πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα εμφύλια σύγκρουση, είχε ανοίξει. Κανένας οπαδός της δημοκρατικής παράταξης δεν μπορούσε πλέον να αισθάνεται ασφαλής μετά από αυτό το ανεξέλεγκτο ξέσπασμα βίας και γι' αυτό αρκετοί ομοϊδεάτες του Πειθία αναζήτησαν καταφύγιο στην αθηναϊκή τριήρη που ήταν ακόμα αγκυροβολημένη στο λιμάνι της Κέρκυρας.

Στη συνέχεια οι ολιγαρχικοί, διαισθανόμενοι ίσως ότι είχαν υπερβεί τα εσκαμμένα, θέλησαν να προσδώσουν μια επίφαση νομιμότητας στο «πογκρόμ» το οποίο είχαν εξαπολύσει. Συγκάλεσαν σε συνέλευση τον κερκυραϊκό λαό και προσπάθησαν να εξηγήσουν ότι η προσφυγή στη βία ήταν μια αναπόφευκτη αμυντική πράξη πατριωτισμού έναντι των δημοκρατικών οι οποίοι είχαν ως στόχο να υποδουλώσουν το νησί στους Αθηναίους. Υποστήριξαν ότι σκοπός τους δεν ήταν άλλος από το να διατηρήσουν την ανεξαρτησία και

ουδετερότητα της Κέρκυρας με κάθε τρόπο και, επιπλέον, ότι θα αντιμετώπιζαν την άφιξη οποιουδήποτε μικρού ή μεγάλου στόλου ξένης δύναμης στο νησί ως εχθρική πράξη. Την ίδια στιγμή φρόντισαν να αποστείλουν πρέσβεις στην Αθήνα με διπλή αποστολή: αφενός να καθησυχάσουν τους Αθηναίους, ελπίζοντας ότι θα προλάβουν έτσι τυχόν δυναμική αντίδρασή τους, και αφετέρου να τρομοκρατήσουν τους Κερκυραίους δημοκρατικούς που είχαν στο μεταξύ καταφύγει στην Αθήνα- ίσως με απειλές σε βάρος των οικογενειών ή των περιουσιών τους -, ώστε να αποσοβήσουν την οργάνωση από μέρος τους κάποιας αντίπραξης. Η κάπως άτσαλη και ριψοκίνδυνη αυτή διπλωματική πρωτοβουλία αποδείχτηκε ατυχής, καθώς οι Αθηναίοι φρόντισαν εγκαίρως να συλλάβουν τους Κερκυραίους απεσταλμένους και να τους απομονώσουν στην Αίγινα.

Πίσω στην Κέρκυρα η εμφύλια διαμάχη είχε εκδηλωθεί για τα καλά. Οι ολιγαρχικοί, με αυξημένη αυτοπεποίθηση χάρη και στην άφιξη ενός κορινθιακού πλοίου που μετέφερε σπαρτιατική διπλωματική αποστολή που επεδίωκε να αξιοποιήσει τα τελευταία γεγονότα υπέρ της πελοποννησιακής συμμαχίας, επιτέθηκαν στους δημοκρατικούς και τους υποχρέωσαν να αποσυρθούν στην ακρόπολη της Κέρκυρας και στα γύρω υψώματα. Η πόλη είχε χωριστεί στα δύο, καθώς η αγορά και κάποιες γειτονιές ελέγχονταν από τους ολιγαρχικούς, ενώ κάποιες άλλες, όπως και η περιφέρεια της πόλης τελούσαν υπό τον έλεγχο των δημοκρατικών. Ενδεικτικό του μίσους που χώριζε τις δύο πολιτικές παρατάξεις είναι το γεγονός ότι, όπως καταγράφει ο Θουκυδίδης, και οι μιν και οι δε επιχειρούσαν να προσεταιριστούν τους δούλους υποσχόμενοι σε αυτούς την ελευθερία τους, αν τους βοηθούσαν. Επειδή οι δούλοι ήταν πολυάριθμοι, φαίνεται ότι και οι δύο πλευρές υπολόγιζαν στο αριθμητικό πλεονέκτημα που θα τους προσέδιδε η συνδρομή τους, όμως αυτή η απόπειρα προσεταιρισμού είναι εξαιρετικά ασυνήθιστη στην αρχαία ιστορία και καταδεικνύει το βάθος της εχθρότητας, δεδομένου ότι η δουλοκτησία ήταν μια αυτονόητη σταθερά της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας, η οποία ένωνε οριζοντίως όλες τις πολιτικές και κοινωνικές τάξεις των ελευθέρων πολιτών σε κάθε ελληνική πόλη-κράτος. Τελικά οι περισσότεροι δούλοι προτίμησαν να συνταχθούν με τους δημοκρατικούς, ίσως γιατί η συμπεριφορά τους προς τους δούλους ήταν εν γένει πιο ήπια. Όμως και οι ολιγαρχικοί δεν έμειναν άπραγοι. Κινητοποιήθηκαν και πέτυχαν να ενισχυθούν με 800 περίπου μισθοφόρους, οι οποίοι διαπεραιώθηκαν στο νησί από την Ήπειρο. Την επομένη οι συγκρούσεις επαναλήφθηκαν και κλιμακώθηκαν. Σύντομα οι δημοκρατικοί πήραν την πρωτοβουλία, βοηθούμενοι από τις επίκαιρες θέσεις που κατείχαν στα υψώματα της πόλης αλλά και από γυναίκες, οι οποίες συμμετείχαν στη μάχη και βοηθούσαν με κάθε τρόπο! Οι ολιγαρχικοί βρέθηκαν σε δύσκολη θέση και δεν άργησαν να εγκλωβιστούν στη αγορά. Πάνω στον πανικό τους αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια πύρινη φραγή προς τους αντιπάλους τους βάζοντας φωτιά, όμως αυτή γρήγορα κατέστη ανεξέλεγκτη και λίγο έλειψε να καεί ολόκληρη η πόλη! Το βράδυ οι εχθροπραξίες διεκόπησαν, όμως η πλάστιγγα είχε ξεκάθαρα γείρει προς την πλευρά των δημοκρατικών. Υπό αυτές τις συνθήκες το πλήρωμα του κορινθιακού πλοίου αποφάσισε να αναχωρήσει αθόρυβα, ενώ και οι

περισσότεροι μισθοφόροι που συνέδραμαν τους ολιγαρχικούς προτίμησαν να επιστρέψουν στην ηπειρωτική χώρα.

Στο μεταξύ η Αθήνα είχε πληροφορηθεί την τροπή των πραγμάτων στην Κέρκυρα και αποφάσισε να παρέμβει δυναμικότερα, ώστε να μην διακυβευτεί η πολιτική της που ήθελε την προσχώρηση του νησιού στην αθηναϊκή πλευρά. Μια μοίρα του αθηναϊκού στόλου που στάθμευε στη Ναύπακτο με επικεφαλής τον στρατηγό Νικόστρατο πήρε εντολή να πλεύσει στην Κέρκυρα. Ο στολίσκος, που αποτελείτο από 12 πλοία και μετέφερε δύναμη 500 Μεσσηνίων οπλιτών – εξορίστων που κατοικούσαν στη Ναύπακτο ήδη από το τέλος του Γ΄ Μεσσηνιακού πολέμου – αφίχθη στην Κέρκυρα και ο Νικόστρατος ξεκίνησε αμέσως τις διαπραγματεύσεις, ώστε να πετύχει την ειρήνευση και την αποκατάσταση κλίματος ηρεμίας στο νησί. Σκοπός της αθηναϊκής πολιτικής στην Κέρκυρα ήταν η λειτουργική συμμετοχή του νησιού στην αθηναϊκή συμμαχία και, επομένως, η διατήρηση της έντασης ανάμεσα στις δύο παρατάξεις δεν εξυπηρετούσε σε καμία περίπτωση τον σκοπό αυτό. Ο Νικόστρατος με περισσή μεθοδικότητα, ψυχραιμία και οξυδέρκεια πέτυχε έναν δύσκολο πολιτικό συμβιβασμό, πείθοντας τους δημοκρατικούς να αποδεχτούν την τιμωρία μόνο των πρωταίων ολιγαρχικών, οι οποίοι μάλιστα είχαν φροντίσει ήδη να εγκαταλείψουν το νησί. Επρόκειτο για μια διαπραγματευτική «ακροβασία» που θα μπορούσε να ικανοποιήσει όλες τις πλευρές και να αποδώσει διπλωματικούς καρπούς, αν δεν «σκόνταφτε» στη μισαλλοδοξία και τη δίβουλη συμπεριφορά της εντόπιας δημοκρατικής ηγεσίας. Η τελευταία, αν και αποδέχτηκε αρχικά την πρόταση του Νικόστρατου, στη συνέχεια έδειξε ότι δεν είχε καμία αληθινή πρόθεση να δείξει διαλλακτική διάθεση. Με ένα ασυνήθιστα ύπουλο σχέδιο αντεκδίκησης άρχισε να επιβιβάζει τους ολιγαρχικούς σε πέντε αθηναϊκά πλοία – τα οποία πέτυχε με παραπειστικό τρόπο να αποσπάσει από τον Νικόστρατο -, γεγονός που τρομοκράτησε τους ολιγαρχικούς, επειδή δεν γνώριζαν τον σκοπό αυτής της ενέργειας και υποψιάζονταν ότι επρόκειτο να τους στείλουν ως ομήρους στην Αθήνα. Πολλοί από αυτούς κατέφυγαν ως ικέτες σε τοπικά ιερά, κάτι που όχι μόνο δεν αναχαίτισε τους φανατικούς δημοκρατικούς αλλά εξελήφθη και ως πράξη αντίστασης, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει κύμα διώξεων και προσπάθειας εξόντωσης των ολιγαρχικών. Οι απόπειρες του Νικόστρατου για συνδιαλλαγή και εκτόνωση της κρίσης έπεσαν στο κενό. Με κόπο ο αθηναίος στρατηγός μπόρεσε να αποσοβήσει την εκτεταμένη αιματοχυσία, όμως η πολιτική του για αποκατάσταση της τάξης στο νησί κινδύνευε να ναυαγήσει εξαιτίας του φανατισμού της δημοκρατικής πλευράς. Τελικά συμφωνήθηκε να κρατηθούν οι υπό διωγμό ολιγαρχικοί στο νησάκι Πτυχία (σήμερα ονομάζεται Βίδο) ανοικτά της πόλης της Κέρκυρας και εκεί προσωρινά να διαβιούν απομονωμένοι αλλά και προστατευμένοι από την εκδικητική διάθεση των πολιτικών αντιπάλων τους.

Η ναυμαχία της Κέρκυρας

Λίγες μόλις ημέρες μετά έκανε την εμφάνισή του στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή ο πελοποννησιακός στόλος, ο οποίος έπλεε

πλησιίστιος προς το νησί. Επρόκειτο για μια ισχυρή δύναμη 53 πλοίων, τα οποία η πελοποννησιακή συμμαχία έστειλε στην Κέρκυρα, δείχνοντας έτσι την ισχυρή βούλησή της να κλιμακώσει την κρίση και να μη αφήσει τόσο εύκολα το νησί να πέσει στα χέρια των Αθηναίων. Ο πελοποννησιακός πόλεμος, που σοβούσε ήδη στη νότια Ελλάδα, εξαπλωνόταν πλέον και στο βόρειο Ιόνιο, καθώς η συγκέντρωση τόσων πολεμικών πλοίων στην περιοχή ήταν ξεκάθαρη ένδειξη ότι και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές απέδιδαν στην Κέρκυρα στρατηγική σημασία και δεν ήταν διατεθειμένοι ούτε να αποδεχτούν την ουδετερότητά της ούτε, πολλώ μάλλον, να ανεχτούν την ένταξή της στο αντίπαλο στρατόπεδο. Επικεφαλής του στόλου ήταν ο Σπαρτιάτης Αλκίδας, ο οποίος νωρίτερα με 40 από τα συνολικά 53 σκάφη είχε μεταβεί στη Μυτιλήνη, για να συνδράμει τους Λεσβίους στην αποστασία που είχαν επιχειρήσει από την αθηναϊκή ηγεμονία. Όμως η δύναμη αυτή έφτασε με καθυστέρηση, καταδιώχθηκε από αθηναϊκά πλοία και κατέφυγε στην Κρήτη και από εκεί στην Κυλλήνη, στα δυτικά παράλια της Πελοποννήσου, όπου οι Σπαρτιάτες διατηρούσαν ισχυρή βάση, από όπου εξορμούσαν στον κορινθιακό κόλπο και στο Ιόνιο. Στη Κυλλήνη τα πληρώματα δεν πρόλαβαν να αναπαυθούν, αφού οι ειδήσεις για την κερκυραϊκή κρίση οδήγησαν στην απόφαση να σπεύσει άμεσα ο στόλος στη Κέρκυρα, ενισχυμένος τώρα από άλλα 13 πλοία, που τελούσαν υπό τη διοίκηση του περίφημου Βρασίδα, του κορυφαίου στρατιωτικού ηγέτορα που ανέδειξε η Σπάρτη κατά τον πελοποννησιακό πόλεμο. Ο Αλκίδας διατήρησε το γενικό πρόσταγμα, ενώ ο πολύπειρος Βρασίδας ακολούθησε ως δεύτερος τη τάξει, σύμβουλος του ναυάρχου. Ο στόλος αγκυροβόλησε το βράδυ στις νησίδες Σύβοτα – που ο Θουκυδίδης αναφέρει ως λιμάνι της Ηπείρου – αλλά μάλλον πρόκειται για τα νησάκια Μαύρο όρος και Άγιος Νικόλαος κοντά στο ανατολικό άκρο του νησιού. Ο στόλος παρέμεινε εκεί για διανυκτέρευση και ανάπαυση και με το πρώτο φως έπλευσε πάση δυνάμει εναντίον της Κέρκυρας. Το θέαμα των πελοποννησιακών πλοίων που με τα πανιά τους κάλυψαν τον πρωινό ορίζοντα σκόρπισε τον πανικό στους Κερκυραίους, οι οποίοι αιφνιδιάστηκαν απόλυτα από την ξαφνική επίθεση. Αν και διέθεταν περισσότερα πλοία – 60 συνολικά -, δεν είχαν την ψυχραιμία να οργανώσουν την αντίδρασή τους και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τον εχθρό. Αντιθέτως, άρχισαν να επανδρώνουν τα σκάφη τους με πλήρη αταξία και όσα από αυτά ήταν έτοιμα για πλου – λίγα κάθε φορά - έβγαιναν στα ανοικτά, για να αντιπαρατεθούν στους Πελοποννησίους. Το αποτέλεσμα ήταν φυσικά αποκαρδιωτικό. Καθώς τα κερκυραϊκά πλοία εξορμούσαν σποραδικά, γίνονταν εύκολη λεία για την συμπαγή και πειθαρχημένη πελοποννησιακή δύναμη, που δεν άργησε να προξενήσει μεγάλη σύγχυση στους αντιπάλους της. Στο μεταξύ οι Αθηναίοι υπό τον Νικόστρατο προσπαθούσαν να διασώσουν την κατάσταση, συμβουλεύοντας τους Κερκυραίους να μην εξορμούν άναρχα αλλά να περιμένουν, και να αφήσουν τα δικά τους 12 πλοία να αναχαιτίσουν συντεταγμένα τους Πελοποννησίους, κερδίζοντας έτσι χρόνο για λογαριασμό των Κερκυραίων, ώστε να μπορέσουν εκείνοι να οργανώσουν τη έξοδό τους στη μάχη. Όμως δεν εισακούστηκαν και η κατάσταση επιτεινόταν για τους Κερκυραίους από το γεγονός ότι η εμφύλια διαμάχη είχε επεκταθεί και πάνω στα πλοία τους. Έτσι σε

κάποια από αυτά, τα πληρώματα, που αποτελούνταν τόσο από δημοκρατικούς όσο και από ολιγαρχικούς, φιλονικούσαν για το ποια στάση έπρεπε να κρατήσουν, ενώ δύο πλοία, στα οποία προφανώς επικράτησαν οι ολιγαρχικοί, σχεδόν αμέσως αυτομόλησαν. Η κωμικοτραγική κατάσταση που επικρατούσε στην κερκυραϊκή πλευρά δεν έμεινε απαρατήρητη από τη σπαρτιατική ηγεσία, η οποία γοργά ενήργησε αναλόγως. Αντιλαμβανόμενη ότι η πραγματική απειλή προερχόταν όχι τόσο από την απείθαρχη και ευρισκόμενη σε σύγχυση κερκυραϊκή δύναμη αλλά από τον μικρό πλην όμως πειθαρχημένο και εμπειροπόλεμο αθηναϊκό στολίσκο, διέσπασε την πελοποννησιακή παράταξη, θέτοντας είκοσι μόνο πλοία απέναντί από τους Κερκυραίους και κρατώντας τα υπόλοιπα 33 για να αντιμετωπίσουν με ισχυρό αριθμητικό πλεονέκτημα τις αθηναϊκές τριήρεις. Σε αυτές μάλιστα συγκαταλέγονταν και δύο από τα έξι συνολικά «ιερά πλοία» της αθηναϊκής δημοκρατίας, η Πάραλος και η Σαλαμινία, τα οποία προορίζονταν για ειδικές αποστολές. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με την αφήγηση του Θουκυδίδη, τα δύο αυτά πλοία βρίσκονταν ωρίτερα κοντά στην Έφεσο της Μικράς Ασίας, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δεν συμπεριλαμβάνονταν στο στόλο της Ναυπάκτου αλλά συμμετείχαν στην αποστολή του Νικόστρατου αντικαθιστώντας δύο άλλα πλοία. Δεν αποκλείεται επίσης να εστάλησαν στη Ναύπακτο από την Αθήνα με αποστολή να μεταφέρουν στον Νικόστρατο την εντολή για μετάβαση στην Κέρκυρα λόγω της κρίσης που είχε ανακύψει.

Υπό αυτές τις περιστάσεις η ναυμαχία εξελισσόταν στο θαλάσσιο χώρο ανοικτά τα Κέρκυρας με τρόπο οδυνηρό για τον στόλο του νησιού των Φαιάκων. Τα κερκυραϊκά σκάφη, αν και ευάριθμα, δεν μπορούσαν να αξιοποιήσουν το αριθμητικό τους πλεονέκτημα, αλλά, απεναντίας, γίνονταν εύκολη λεία στις επιθέσεις των Πελοποννησίων, καθώς οι κινήσεις τους ήταν ανοργάνωτες και ασυντόνιστες. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί η ιδιαίτερη σημασία του συντονισμού και των πειθαρχημένων κινήσεων των πλοίων στην αρχαία ναυτική μάχη, μια και αντικειμενικός σκοπός της ήταν ο εμβολισμός, δηλαδή η διάτρηση των υφάλων του αντίπαλου σκάφους ή ακόμα και η ανατροπή του με ένα άμεσο, και κατά το δυνατόν κάθετο, πλήγμα στα πλευρά. Επομένως, για να βρεθεί ο επιτιθέμενος σε τέτοια πλεονεκτική θέση, ήταν απαραίτητη η συνεργασία και η αλληλοκάλυψη με τα φίλια σκάφη. Ήταν λοιπόν καταφανές το έλλειμμα των Κερκυραίων στον τομέα αυτό, αφού, όπως φαίνεται, ο στόλος τους δεν ακολουθούσε καν ενιαία τακτική αλλά οι όποιοι ελιγμοί γίνονταν σπασμωδικά από μεμονωμένα πλοία ή μικρές ομάδες πλοίων. Αυτό όχι μόνο τους καθιστούσε ατελέσφορους αλλά, επιπλέον, οδηγούσε τις τριήρεις που ενεργούσαν με δική τους πρωτοβουλία να αποκόπτονται, να εκθέτουν τα πλευρά τους στον αντίπαλο και, εν τέλει, να είναι ευάλωτες στους πλευρικούς εμβολισμούς. Από την άλλη μεριά, οι Αθηναίοι επιδίδονταν σε μια δύσκολη άσκηση λεπτής ισορροπίας, καθώς αφενός προσπαθούσαν να αποτρέψουν την πλήρη κατάρρευση του κερκυραϊκού στόλου και, αφετέρου, να διατηρήσουν κατά το δυνατόν αλώβητο το δικό τους στολίσκο, δεδομένου ότι η μικρή αριθμητική τους δύναμη δεν άφηνε περιθώρια για να θέσουν πιο φιλόδοξους στόχους. Έτσι, λαμβάνοντας υπ' όψιν τον κίνδυνο της περικύκλωσης λόγω της

υπερδιπλάσιας δύναμης που είχαν απέναντί τους, απέφευγαν τις επιθέσεις στο κέντρο τη παράταξης των κερκυραϊκών πλοίων που είχαν παραταχθεί απέναντί τους και επιχειρούσαν προσβολές στα άκρα, ελαχιστοποιώντας έτσι τον κίνδυνο να κυκλωθούν και διατηρώντας συνάμα τη δυνατότητα διαφυγής προς το ανοικτό πέλαγος. Η τακτική αυτή σύντομα απέδωσε καρπούς, καθώς δεν άργησαν να εμβολίσουν και να καταβυθίσουν μια πελοποννησιακή τριήρη. Η επιτυχία αυτή ενίσχυσε το ηθικό των Αθηναίων, οι οποίοι ανέλαβαν επιθετική πρωτοβουλία και αμέσως έβαλαν σε εφαρμογή τον περίφημο «περίπλου». Επρόκειτο για μια τακτική μάχης που αντιστοιχούσε με την περικύκλωση στον χερσαίο πόλεμο και εκτελείτο από τους Αθηναίους ναυτικούς με αξιοσημείωτη ακρίβεια. Τα πλοία που πραγματοποιούσαν τον περίπλου λάμβαναν θέση σε μονή «παραγωγική» γραμμή και διέγραφαν γύρω από τον αντίπαλο κύκλο, η περιφέρεια των οποίων ολοένα στένευε. Ο εχθρός συνήθως έπαιρνε αμυντική θέση, πυκνώνοντας τη διάταξή του και θέτοντας τις τριήρεις κυκλικά τη μια δίπλα στην άλλη με τις πλώρες προς τα έξω, ώστε να καλύπτονται τα πλευρά των πλοίων και να μη εκτίθενται σε κίνδυνο εμβολισμού. Η κυκλική κίνηση των επιτιθεμένων συνεχιζόταν, ώσπου να διαφανεί κάποιο ρήγμα στη διάταξη του αντιπάλου, οπότε και αναλαμβάνονταν αμέσως από τα πλοία που εκτελούσαν τον περίπλου προσπάθεια εμβολισμού. Προξενεί εντύπωση ότι τα μόλις 12 αθηναϊκά πλοία δεν δίστασαν να αναλάβουν επιθετική πρωτοβουλία και να επιχειρήσουν αυτό τον επιθετικό ελιγμό έναντι αριθμητικά σαφώς υπέρτερων αντιπάλων, γεγονός που καταδεικνύει την υψηλή αυτοπεποίθηση των αθηναίων ναυτικών και την εμπιστοσύνη που είχαν στην εκπαίδευση και τις δεξιότητες τους στο ναυτικό αγώνα. Ο Θουκυδίδης περιγράφει με λεπτομέρειες μια λαμπρή επίδειξη της τακτικής του περίπλου στα ανοικτά της Ναυπάκτου (429 π.Χ.), όταν 20 αθηναϊκά σκάφη υπό τον ναύαρχο Φορμίωνα είχαν εκτελέσει υποδειγματικά και αποτελεσματικά τον ελιγμό αυτό έναντι 47 πελοποννησιακών πλοίων. Στην Κέρκυρα η σπαρτιατική ηγεσία, έχοντας άριστη γνώση όσων είχαν συμβεί στη Ναύπακτο, έσπευσε να αποσοβήσει την επανάληψη μιας παρόμοιας εξέλιξη και, αντιλαμβανόμενη έγκαιρα τον κίνδυνο που διαγραφόταν για τα πλοία που υφίσταντο τον περίπλου, έστρεψε αμέσως σε βοήθεια τα υπόλοιπα πελοποννησιακά σκάφη που ως εκείνη τη στιγμή αντιμετώπιζαν τους Κερκυραίους. Το τμήμα αυτό του στόλου πλησίασε τους Αθηναίους σε πυκνή διάταξη καθιστώντας πλέον τους αριθμητικούς συσχετισμούς συντριπτικούς σε βάρος των Αθηναίων, οι οποίοι ήταν εκείνοι που κινδύνευαν τώρα με περικύκλωση και συντριβή. Μπροστά στο ενδεχόμενο αυτό οι διοικητές τους επέλεξαν την άμεση απεμπλοκή χωρίς όμως να απολέσουν την ψυχραιμία τους και να αποδιοργανωθούν. Αντίθετα τα αθηναϊκά σκάφη άρχισαν συντεταγμένα να κωπηλατούν με αργό ρυθμό προς τα πίσω, απεγκλωβιζόμενα σταδιακά από την επικίνδυνη «μέγγενη» που σχηματιζόταν. Ταυτοχρόνως καθυστερούσαν την επιθετική ανάπτυξη των Πελοποννησίων και δημιουργούσαν έναν αντιπερισπασμό που κάλυπτε την υποχώρηση των Κερκυραίων, οι οποίοι είχαν έτσι την ευκαιρία να απομακρυνθούν από το πεδίο ελεγχόμενα και χωρίς σοβαρές απώλειες.

Στο μεταξύ είχε φτάσει η δύση του ηλίου, οπότε όλες οι αντιμαχόμενες ναυτικές δυνάμεις άρχισαν να αποσύρονται, οι μεν Αθηναίοι και Κερκυραίοι προς το νησί της Κέρκυρας, οι δε Πελοποννήσιοι προς το αγκυροβόλιό τους στην ηπειρωτική Ελλάδα, έχοντας μάλιστα αιχμαλωτίσει 13 κερκυραϊκά πλοία.

Μετά τη ναυμαχία

Εκτιμώντας την έκβαση της μάχης μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι οι Πελοποννήσιοι είχαν πετύχει μια νίκη «στα σημεία», αφού είχαν υποστεί ασήμαντες απώλειες και είχαν κατορθώσει να αιχμαλωτίσουν ικανό αριθμό εχθρικών πλοίων. Επιπλέον είχαν τρέψει τον κερκυραϊκό στόλο σε φυγή και είχαν κατορθώσει να παραμείνουν με αξιώσεις στην περιοχή, καθώς με τον στόλο τους αλώβητο μπορούσαν να επαναλάβουν άμεσα την επίθεση εναντίον της Κέρκυρας και να επιτύχουν τον αντικειμενικό τους σκοπό, που ήταν ο πλήρης έλεγχος του νησιού. Υπάρχει βέβαια και η άλλη ανάγνωση, ότι δηλαδή η πελοποννησιακή δύναμη έχασε μοναδική ευκαιρία να καταγάγει με ένα αποφασιστικό χτύπημα μια ξεκάθαρη στρατιωτική νίκη στην Κέρκυρα και να εκπληρώσει εν συνεχεία σε πολιτικό επίπεδο τον ουσιαστικό στόχο της, προσδένοντας την Κέρκυρα στην πελοποννησιακή συμμαχία. Η εξέλιξη των γεγονότων συνηγορεί σε ένα βαθμό υπέρ αυτής της εκδοχής: Την επομένη της ναυμαχίας οι Κερκυραίοι περίμεναν με βεβαιότητα μια νέα επίθεση και γι' αυτό απέσυραν τους ολιγαρχικούς από τη νήσο Πτυχία, όπου ήταν ως τότε περιορισμένοι, πίσω στην πόλη. Επιπλέον ενίσχυσαν τις φρουρές στην ξηρά. Είναι φανερό ότι, κατά την εκτίμησή τους, οι Πελοποννήσιοι θα επιχειρούσαν μετωπικά εναντίον της πόλης της Κέρκυρας ή, τουλάχιστον, θα απελευθέρωναν τους εκτοπισμένους ολιγαρχικούς από το νησάκι. Τίποτα όμως από αυτά δεν συνέβη. Ο Αλκίδας έδειξε δισταγμό και προτίμησε την επόμενη μέρα να πλεύσει νότια, προς το ακρωτήριο Λευκίμμη, και να αποβιβάσει εκεί τους άνδρες του. Ο Θουκυδίδης παρατηρεί ότι ο δεύτερος τη τάξει στη σπαρτιατική ηγεσία, ο Βρασίδης, πίεζε για απευθείας επίθεση στην πόλη, όμως δεν εισακούστηκε. Εύλογα διακρίνει κανείς έλλειμμα ηγεσίας στην πελοποννησιακή πλευρά, καθώς ο Αλκίδας επιδεικνύει αδράνεια, δισταγμό και κάθε άλλο παρά διακρίνεται για το επιθετικό του πνεύμα. Άλλωστε νωρίτερα, στην εκστρατεία της Μυτιλήνης, είχε δείξει παρόμοια νωθρότητα, όταν όχι μόνο είχε καθυστερήσει χαρακτηριστικά να φτάσει στο νησί και να προλάβει την αθηναϊκή επέμβαση, αλλά επιπλέον είχε αρνηθεί την πρόταση να δημιουργήσει βάση στην απέναντι μικρασιατική ακτή, από όπου θα μπορούσε ο πελοποννησιακός στόλος να παρέμβει δυναμικά στη Μυτιλήνη αλλά και σε ολόκληρη την Ιωνία. Μια τέτοια εξέλιξη ήταν σε θέση να κλονίσει τις αθηναϊκές θέσεις στη Μικρά Ασία και να προξενήσει σοβαρό ρήγμα στον ανεφοδιασμό της Αθήνας από την περιοχή αυτή. Όμως, κατά τον Θουκυδίδη, ο Αλκίδας, μετά την αποτυχία στη Μυτιλήνη, δεν έβλεπε παρά την ώρα να επιστρέψει το συντομότερο στη Σπάρτη. Αν δεν μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι ο Αλκίδας ήταν ως χαρακτήρας νωθρός και αναβλητικός, δεν υπάρχει πάντως αμφιβολία πως ήταν φορέας του

συντηρητικού πνεύματος των παλαιότερων Σπαρτιατών διοικητών, οι οποίοι συχνά εμφορούντο από διάθεση να κινούνται πολύ προσεκτικά και, κατά το δυνατόν, εκ του ασφαλούς. Τι θα είχε συμβεί αν η διοίκηση βρισκόταν στα χέρια του Βρασίδα και όχι του Αλκίδα; Το ερώτημα είναι υποθετικό και δεν είναι δυνατόν να απαντηθεί εκ των υστέρων, όμως εύλογα μπορούμε να εικάσουμε ότι ο δραστήριος και τολμηρός Βρασίδας θα είχε αξιοποιήσει τις περιστάσεις με διαφορετικό τρόπο.

Στη περιοχή της Λευκίμμης οι Πελοποννήσιοι περιορίστηκαν στη λεηλασία της υπαίθρου, με σκοπό να ανεφοδιαστούν οι ίδιοι και συνάμα να στερήσουν τρόφιμα από τους αντιπάλους τους. Η παραμονή τους εκεί προκάλεσε φόβο στους δημοκρατικούς Κερκυραίους, οι οποίοι προχώρησαν τώρα σε μια προσπάθεια συνδιαλλαγής με τους ολιγαρχικούς, εκτιμώντας ίσως ότι κάποιου είδους συμβιβασμός ήταν απαραίτητος, ώστε να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος. Αυτή η συμφιλιωτική κίνηση είχε απήχηση σε κάποιους τουλάχιστον ολιγαρχικούς, οι οποίοι μάλιστα δέχτηκαν να επανδρώσουν πλοία – 30 τον αριθμό – και να περιμένουν νέα επιθετική απόπειρα του πελοποννησιακού στόλου. Όμως μάταια. Οι Πελοποννήσιοι, αφού προξένησαν κάποιες καταστροφές στην κερκυραϊκή ύπαιθρο, επιβιβάστηκαν στα πλοία τους και έσπευσαν να αποχωρήσουν από το νησί. Τι είχε οδηγήσει σε αυτή τη βιαστική υποχώρηση; Η απάντηση είναι πως στη διάρκεια της νύχτας είχε φτάσει με το σύστημα των φρυκτωριών (μιας μορφής οπτικής επικοινωνίας, με την οποία σήματα φωτιάς μεταδίδονταν τη νύχτα από κορυφή σε κορυφή) η είδηση πως είχε περάσει ανοιχτά της Λευκάδας και έπλεε προς την Κέρκυρα ισχυρή αθηναϊκή αρμάδα αποτελούμενη από 60 τριήρεις. Η Αθήνα είχε επιλέξει να κλιμακώσει την κερκυραϊκή κρίση στέλνοντας στο νησί μια πολύ ισχυρή δύναμη, που απαντούσε στην πελοποννησιακή αντίστοιχη κίνηση και καθιστούσε ταυτόχρονα σαφή την πολιτική βούληση των Αθηναίων να μην αφήσουν το υψηλής στρατηγικής αξίας για τα συμφέροντα τους νησί στα χέρια της Σπάρτης. Επικεφαλής του αθηναϊκού στόλου ήταν ο Ευρυμέδων, ένας στρατηγός με εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα από εκείνον του Νικόστρατου, ο οποίος έμελλε να σταλεί 13 περίπου χρόνια αργότερα στη Σικελία προς ενίσχυση του Νικία και εκεί να χάσει τη ζωή του.

Επίλογος

Ο πελοποννησιακός στόλος απομακρύνθηκε γοργά με κατεύθυνση νότια και με σαφή διάθεση να αποφύγει με κάθε τρόπο συνάντηση με τον αθηναϊκό στόλο. Για το λόγο αυτό οι Πελοποννήσιοι έπλευσαν κοντά στην ηπειρωτική ακτή και, όταν έφτασαν στον ισθμό της Λευκάδας, έσυραν τα πλοία τους από την εκεί υπάρχουσα στενή λωρίδα γης που, λόγω των προσχώσεων, είχε ενώσει εκείνη την εποχή το νησί με τη Στερεά Ελλάδα. Ο Αλκίδα είχε πληροφορηθεί ότι οι Αθηναίοι πλησίαζαν την Κέρκυρα πλέοντας στο ανοικτό πέλαγος και έκρινε ότι, αν παρέμενε κοντά στην ακτή και διέσχιζε στη διάρκεια της νύχτας ένα τουλάχιστον μέρος της απόστασης των 50 περίπου ναυτικών μιλίων που χωρίζει το ακρωτήριο της Λευκίμμης από τη Λευκάδα, θα

απέφευγε μια ανεπιθύμητη συνάντηση με τον αθηναϊκό στόλο. Η εκτίμηση αυτή αποδείχτηκε σωστή, καθώς τα πλοία του Αλκίδα κατόρθωσαν να διαφύγουν απαρατήρητα και να κατευθυνθούν ασφαλή προς τις βάσεις τους στην Κυλλήνη και τη νότια Πελοπόννησο. Είναι αλήθεια πως η σπουδή του Αλκίδα να αποφύγει με κάθε τρόπο τους Αθηναίους μπορεί να κριθεί απόλυτα δικαιολογημένη, αν αναλογιστούμε πως τα 60 πλοία του Ευρυμέδοντα με τα 12 του Νικόστρατος και τα 30 των Κερκυραίων άθροιζαν έναν πανίσχυρο στόλο, τον οποίο θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να αντιμετωπίσει με αξιώσεις η ήδη καταπονημένη πελοποννησιακή δύναμη. Με την εξέλιξη αυτή οι δημοκρατική παράταξη της Κέρκυρας απέκτησε εκ νέου αυτοπεποίθηση και έγινε ο αδιαφιλονίκητος κυρίαρχος της κατάστασης στο νησί. Δυστυχώς ο φανατισμός, τα πάθη και η μισαλλοδοξία αναζωπυρώθηκαν, και ήταν τώρα η σειρά των δημοκρατικών να προβούν σε αποτρόπαιες πράξεις αντεκδίκησης σε βάρος των πολιτικών τους αντιπάλων. Η παρουσία του πολυάριθμου αθηναϊκού στόλου δημιουργούσε την αίσθηση της ατιμωρησίας, καθώς δεν ήταν πια παρών ο συνετός και μετριοπαθής Νικόστρατος, για να χαλιναγωγήσει τα πολιτικά πάθη και να ελέγξει τη διάθεση για πράξεις βίας. Η τουλάχιστον αδρανής και αδιάφορη στάση του Ευρυμέδοντα άφησε τους ολιγαρχικούς πολίτες της Κέρκυρας στο έλεος των πολιτικών τους αντιπάλων και, σύμφωνα με τη λιτή αλλά αποκαλυπτική διατύπωση του Θουκυδίδη «δεν υπήρξε καμία πράξη βίας που να μην έγινε στην Κέρκυρα από όσα φρικτά συνηθίζονται σε τέτοιες περιπτώσεις». Η εμφύλια σύρραξη στην Κέρκυρα άνοιξε την «αυλαία» για αρκετές ανάλογες συγκρούσεις σε πολλές ελληνικές πόλεις κατά τα χρόνια του πελοποννησιακού πολέμου και αποτέλεσε προπομπό για το βαθύ ρήγμα που θα χώριζε τις ελληνικές κοινωνίες στα επόμενα χρόνια και θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την υπονόμευση και, τελικά, την οριστική παρακμή της οργάνωσης του ελληνικού κόσμου σε ανεξάρτητες πόλεις-κράτη κατά την ύστερη κλασική εποχή.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Θουκυδίδου Ιστορία, Βιβλίο 3, (Εκδόσεις Ζαχαρόπουλος)
- (2) A. W. Gomme, Andrewes A., Dover K.J: A HISTORICAL COMMENTARY ON THUCYDIDES, Oxford University Press, 1945-1981.
- (3) J. H. Finley: THUCYDIDES, Oxford University Press, 1942
- (4) D. Kagan: THE OUTBREAK OF THE PELOPONNESIAN WAR, Cornell University Press, 1967.
- (5) S. Hornblower: THUCYDIDES, London - Duckworth, 1987
- (6) J. B. Bury & R. Meiggs: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Καρδαμίτσα 1981
- (7) Jacqueline de Romilly: THUCYDIDES AND ATHENIAN IMPERIALISM, Oxford University Press, 1967
- (8) Γ. Σταϊνχάουερ: Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ (Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 2000)

- (9) [*Ancient Warfare*](#), 2.3 (2008) (δικτυακό περιοδικό), (από το βιβλίο της Jona Lendering, *Oorlogsmist. Veldslagen en propaganda uit de Oudheid*, 2006).
- (10) Γ. Α. Μαρκαντωνάτος: ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ, Gutenberg, 1989
- (11) Εκδοτική Αθηνών: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Αθήνα 1981